

Päris- ja mängukeeleteadus

Martin Ehala

Tallinna Pedagoogikaülikool

Erinevate keeleteooriate hulk on üsna suur. Sageli esitavad nad üsna vastandlikke seisukohti keele olemuse kohta. Ka põhimõisted on erinevad. Näiteks generatiivses grammatikas on oluline ülesanne tühjad kategooriatel (*empty categories*), mida mujal ei kasutata. Kognitiivses grammatikas on jälle kasutusel mõiste laiendus (*extention*), mida paljud teised teooriad (näiteks GG) ei kasuta. Selline teoreetiline kirevus paneb mõtlema, milline on teoreetiliste mõistete ontoloogiline staatus. Vastus sellele küsimusele eristabki "mängukeeleteadust" "päriskeeleteadusest". Loomulikult on tegu on metafooriga: mängu- ja päriskeeleteaduse jaotuse all pean ma silmas teaduse filosoofias kasutatavat teooriate metodoloogilist jaotust instrumentalistlikeks ja realistlikeks.

Sellise jaotuse aluseks on ettekujutus sellest, kas teoreetilistel mõistetel ja konstruktsioonidel on teooriavälised referendid või mitte. Realistlik seisukoht teoreetiliste mõistete ja konstruktsioonide ontoloogilisest staatusest on see, et need kirjeldavad teooriaväliseid objekte. Realistide arvates on teadlase ülesanne andmeid süstematiseerides ja analüüsides kujundada teooria, mis kirjeldab vaadeldavate nähtuste taga peituvat varjatud reaalsust. Keeleteaduses tähendab realism, et sääraseid mõisted nagu alus, foneem, transformatsioon, tühjad kategooriad jne eksisteerivad ka tegelikkuses mingil kujul, millisel nimelt, sellest tuleb juttu hiljem.

Instrumentalistid on seisukohal, et teoreetilisi mõisteid ei saa pida mingilgi moel päriselt eksisteerivaiks. Nad on vaid abivahendid, instrumendid, mille abil me korrastame oma vaatlusandmeid, et nendest mingit ülevaadet saada.

Seega peavad realistid oma teoreetilisi mõisteid potentsiaalselt kummutatavateks, st nad on kas tõesed või väärad, samal ajal kui instrumentalistid peavad oma mõisteid tõe kriteeriumi suhtes neutraalseteks, nad ei ole ei tõesed ega väärad.

Päriskeeleteadus on siis selline keeleteadus, kus võetakse seisukoht, et grammatilised konstruktsioonid ühel või teisel kujul tegelikult eksisteerivad reaalsuses, mängukeeleteadlased on aga need,

kes peavad sellist seisukohta liigambitsioonikaks ja leiavad, et kogu grammatiline aparatuur on vajalik vaid keele paremaks kirjeldamiseks, reaalselt tal aga mingit eksistentsi ei ole. Kumba eelistada on põhimõtteliselt usu küsimus, argumente leidub aga nii ühe kui ka teise toetuseks.

Nii väidavad instrumentalistid, et teooriad tulevad ja lähevad, aga tegelik progress on seotud ikkagi vaid kirjelduse edusammudega, st faktidega, mis selgusid mingi teooria tulemusel. Seega teooria on asendatav, ega peegelda mingit teoriavälisest reaalsust. Instrumentalistide seisukohta toetab ka nn vaegmääratluse hüpotees: sama faktihulga seletamiseks on alati võimalik välja pakkuda kaks põhimõtteliselt erinevat teooriat, mis võrdselt hästi nähtust seletavad

Realistid on seda parcerinud väitega, et olukorras, kus kaks teooriat võrdselt hästi seletavad keele või mis tahes muu nähtuse olemust, instrumentalist lihtsalt aktsepteerib olukorda. Realistile on aga säärane asjade seis vastakarva, sest tema arvates on üks neist teooriatest tõene, teine väär. See suhtumine sunnib teda edasisele uurimistöole, et lõpuks selgusele jõuda, kumb on parem. Seega on realistlik seisukoht viljakam teaduse arengu seisukohalt (vt lähemalt Carr 1990: 1 pt).

Olenevalt sellest, kas keeleteadlane peab end päris- või mängukeeleteadlaseks, on tal valida erinevate võimaluste vahel, mis puudutavad tema uurimisobjekti -- keele -- ontoloogilist staatust, selle sügavamast olemust.

1. Keel instrumentalistlikust vaatenurgast

Instrumentalistliku keeleteaduse juured on loogilise positivismi õpetuses. Loogilise positivismi põhiseisukoht on, et metafüüsilist laadi väidetele ei ole tähendussisu. Ainult lihtsatel vaatlusfaktidel põhinevaid väidetele on semantiline sisu. Keerulisema struktuuriga teesid on siiski võimalikud, kuid vaid siis, kui need on loogikareeglite alusel koostatud lihtsatest väidetest. Sellisel puhul on võimalik alati kontrollida väidete tõesust ja väärust. Selliseid väiteid saab ka empiirilisel kontrollida ja tõestada (loogiline positivism usub väidete tõestatavusse, mitte kummutatavusse). Kui aga väited põhinevad metafüüsilistel mõistetel, pole kommunikatsioon võimalik, sest me lihtsalt ei saa aru, mida teine mõtleb.

Keeleteaduses esindavad loogilist positivismi näiteks Leonard Bloomfield ja Zellig Harris. Nad lähtuvad seisukohast, et keel pole

muud, kui ainult helid, mida kõneleja kuuldavale toob, ühesõnaga, teatud laadi müra. Seega on keele objektiivne uurimine selles müras valitsevate seaduspärasuste uurimine (vt Botha 1992: I pt; Bloomfield 1936).

See muudugi ei tähenda, et Bloomfield, Harris jt tegelesid keeleteadusega täiesti arusaamatult madalal üldistustasandil. Loomulikult kasutasid nad mõisteid nagu nimisõna, verb ja transformatsioon, kuid need olid liiga metafüüsilised, et neid oleks mingil moel saanud pidada reaalseks – sellest ka nende täiesti selge instrumentalistlik metodoloogia.

Siit saab teha vaid ühe laiema üldistuse: kui olla südames instrumentalist, siis ei ole criti muid lahendusi, kui omaks võtta seisukoht, et keel on füüsikaline nähtus – müra, mida kõnelejad rääkides teevad. Selline järeldus on paratamatu, kui eeldada, et teoreetilistel mõistetel ei ole reaalsuses referente. Sellisel juhul oleks kogu grammatika vaid kõne seaduspärasuste üldistus, millel tõeväärtus puudub.

Sellisel alasti kujul võib instrumentalism tunduda paljudele vastuvõetmatu. Seetõttu esineb ta tavaliselt malbemal kujul: teadlane jätab lihtsalt keele ontoloogia suhtes seisukoha võtmata. Sellisel juhul pole võimalik teoreetilisi konstruktsioone kuidagi suhtestada teooriavälise reaalsusega, mis ongi ju instrumentalismi põhimõte.

Üks markantne näide on Lass (1986), kes ütleb, et pole mõtet rääkida ahelmuutuste (nagu Inglise Suur Vokaalinihe) reaalsusest või teooriavälisest eksistentsist, sest ahelmuutuse metafoori edu on teoriasisene, ja pole mingit mõtet proovida ontoloogilist määratlust: me peaksime vältima oma teooriatele esitatavate nõuete kujundamist nende teaduste järgi, mille uurimisobjektid eksisteerivad aegruumilises pärismaailmas. Sellegipoolest on teoreetilistel mõistetel kui metafooridel oluline osa, sest kui me loome metafoore, nende üle vaidleme ja neid ümber lükkame, siis aitab see kaasa teadmiste kogumisele vastava uurimisobjekti kohta.

2. Realistlikud lähenemised keelele

Realism eeldab, et teoreetilistel konstruktsioonidel on teooriaväline eksistents. Sellisel juhul kerkib kohe üles küsimus, milline see eksistents on. On üsna selge, et mõisted nagu alus, öeldis või fonem, ei eksisteeri iseseisvate füüsikaliste nähtustena kõnes nagu näiteks vokaalid ja konsonandid. Viimaste füüsikalised omadused on võimalik

akustiliselt kindlaks määrata, samas kui fonemi puhul pole see enam võimalik, rääkimata alusest või öeldisest.

Aga kui keel ei ole füüsikaline oma olemuselt, siis on jäänud veel kaks võimalust: ta on kas psühholoogiline või abstraktne. Sellega on ontoloogilised võimalused ammendatud. Tõsi küll, on keeleteooriaid, mille kohaselt keel ei kuulu ontoloogiliselt ühessegi mainitud kategooriatest (nt Ferdinand de Saussure'i sotsiaalne ontoloogia), kuid nagu väidavad Katz ja Postal (1991), on kõik keerukamad ontoloogiad taandatavad ülalmainitud kolmele ontoloogiale.

2.1. Keeleobjektid kui psüühilised reaafid

Keeleobjektide kui psüühiliste reaafide parim näide keeleteaduses on Chomsky lähenemine. Ta eeldab, et keel on reeglisisüsteem (või uuemal ajal, et keel on printsiipide ja parametrite süsteem, st mitte otseselt generatiivne nagu "Aspektides") ja et need reeglid on teatud kujul esindatud inimese teadvuses. Seega on keeleteadus osa psühholoogiast ja kognitiivsest teadusest (vt nt Chomsky 1991a, 1991b).

Kui me arvame, et keeleobjektid on psüühilised, siis kerkib kohe küsimus, et kuidas nad teadvuses eksisteerivad. Chomsky on selles küsimuses oma vaadet aja jooksul muutnud. Alguses oli ta dualist, st eeldas nagu Descartes, et teadvus ja aju on kaks eraldi substantsi. Chomsky hiljutised vaated näivad olevat reduktsionistlikud, sest kui ta räägib mingist teoreetilisest konstruktsioonist, siis kordab ta tihti, et see on osa teadvusest ja selle kaudu ajast. Siit nähtub, et Chomsky ei ole kaugeltki puhas dualist, vaid kipub pigem psüühilisi nähtusi bioloogiliseks või füüsikaliseks (aju) taandama. See tendents on psühholoogilise keelekäsitluse puhul tavaline.

Üks nähtus, mis sellega kaasneb, on reduktsionism. Tihti arvatakse, et bioloogia ja psühholoogia mõistestikku saab taandada füüsikalistele mõistetele ja uurimistööd nendel aladel füüsikaliste objektide uurimisele. Kui pidada keelerealaalust psüühiliseks nähtuseks, siis on selle üks otsene tulemus, et kui küllalt sügavale kaevata, siis on keelerealaalus oma olemuselt füüsikaline; ja keelelised seaduspärasused, mida on võimalik kirjeldada psühholoogiliste olekutena, peaksid olema taandatavad füüsikalistele seaduspärasustele (nt Botha 1979).

Botha ütleb, et Chomsky väited keele mentalistliku olemuse kohta on ontoloogiliselt determineerimata, sest "ükski teadvuslik objekt ei saa eksisteerida, kui ta pole kuidagi realiseeritud aju füüsika-

lises mehhanismis" (1979: 64). Ja lisaks: iga keeleline objekt, kui ta tahab olla reaalne, peab kuidagi olema seotud mingi neuroniga ajus, mis tema funktsiooni täidab.

Paraku ei lähtu keeleteoreetikud mingil moel neurooloogilistest allikatest oma mõistete püstitamisel, ega ka kontrollimisel. Praktiline töö käib ikkagi grammatilisuse hindamise põhimõtetel.

Psühholoogistlik lähenemine keelele püüab keeleteadust paigutada mingi suurema teadmiskliigi, näiteks kognitiivse psühholoogia alla, või nagu Chomsky ennustab, bioloogia alateaduseks. Sellises lähenemises on tugev tendents serveerida keeleteadust empiirilise teadusena, mis on võrreldav teiste loodusteadustega. Sellisel vaatel on oma konks juures.

Miks on nii, et keeleteadust saab teha ilma statistilisi andmeid kogumata või kognitiivse psühholoogia tulemustele viitamata? See viitab, et keeleteoreetiline tegevus põhineb millelgi muul, kui teatud empiirilise faktihulga analüüsil. Seega ei ole keeleteadus osa loodusteadusest, vaid ta on autonoomne. Samas ei tähenda see, nagu poleks autonoomse keeleteaduse (AK) väited kummutatavad. Kas või generatiivse grammatika praktika näitab, et AK hüpoteese saab kontrollida ja kummutada, kuigi see ei toimu empiirilise andmehulga põhjal, vaid keeleteadlase grammatilisushinnangutele tuginedes. Kuidas aga sobitada realistlikku metodoloogiat AK eripäraga? Mis on keeleline reaalsus, mis, kuigi peidetud kõne taha, on siiski olemas? Millises ulatuses sellist vaadet on võimalik kaitsta?

2.2. Keel kui kultuuriline või sotsiaalne nähtus

Lähenemist keelele kui kultuurilisele või sotsiaalsele nähtusele esindavad näiteks Edward Sapir ja Ferdinand de Saussure. Mõlema ontoloogilised seisukohad on raskesti määratletavad. Sapiri jaoks on keel kultuuriline nähtus, seega õpitud, mitte loomulik. Saussure'i järgi on keel midagi, milles igal keelekõnelejal on osadus, aga mis on terviklik ainult kogu keeleühiskonnas - mida see avaldus tähendab ontoloogiliselt, on raske aru saada. Mõnevõrra selgem on Esa Itkonen (1978), kelle jaoks keel on sotsiaalne normatiivne nähtus.

Keeleobjekti vaatlemist sotsiaalse realiteedina esindab kõige paremini Itkoneni (1978) teos "Grammatical Theory and Metascience".

Itkonen teeb vahet 1) mittekavatsuslike ruumilis-ajaliste nähtuste, 2) kavatsuslike tegude, ja 3) sotsiaalsete normide vahel, mis on

meie normijärgivate tegude alus. Seega grammatiline uurimistöö on põhimõtteliselt erinev füüsikas kasutatavast uurimisviisist. Kui empiiriliste teaduste tulemused on falsifitseeritavad ruumilis-ajaliste nähtuste põhjal, siis grammatikateooria väited ei ole, sest keelematerjal ei ole nähtus, vaid kavatsusliku tegevuse tulemus.

Praktikas tähendab see, et kui füüsikaliste nähtuste kohta saab teha avaldusi, mida saab empiiriliselt kontrollida, ja seega teha ennustusi asjade seisuga kohta tulevikus, siis sama ei ole võimalik keelenähtuste kohta, sest need on kavatsuslikud ja kavatsuslikke toiminguid ei ole võimalik kuigi täpselt prognoosida. Seega ei saa keele kohta esitada avaldusi, millel oleks ennustav jõud. Parim, mida keeleteaduses on võimalik saavutada, on arusaamine asjade olemusest, mis enamasti järgib teatud seaduspärasid, kuid mitte alati. Itkonenile ei ole reeglid ja normid mitte psühholoogiline, vaid puhtalt sotsiaalse konsensuse valdkonda kuuluv aines. Ta kutsub seda ühisteadmiseks. Eelöeldust lähtudes väidab Itkonen (1978), et grammatika on reegellausete süstemaatiline esitus.

Carr (1990) kritiseerib teda, öeldes, et selleks, et reegellaused oleks tähenduslikud, peavad nad refereerima teoreetilistele mõistetele (nimisõna, öeldis, moodustaja jms). Ja kui grammatilised mõisted ei ole normatiivsed, siis ei saa ka reegellaused, mis neile refereerivad, olla normatiivsed. Küsimus on niisiis, kas teoreetilised mõisted on oma olemuselt normatiivsed. Carr arvab, et ei ole. Itkonen ei ole seda teemat põhjalikumalt käsitletud.

Kui reegellaused ei sisalda teoreetilisi mõisteid, siis nad saavad viidata vaid konkreetsetele leksikaalsetele keeleelementidele (sõnadele). Sellisel juhul poleks aga tegu enam reegellausetelega, mis väljendavad reegleid, sest reegel on üldine, mitte üksik. Seega, kui Carri (1990) kriitika peab paika, siis ei ole Itkoneni sotsiaalne ontoloogia kaitstav.

2.3. Keeleobjektid kui abstraktsed objektiivsed realiteedid

Kolmas suund vaatleb keeleobjekte kui abstraktseid objektiivseid realiteete. Selle lähenemise parim näide on Katzi teos "Language and Other Abstract Objects" (1981). Sama liini järgivad Postal ja Langendoen, kes kõik kuuluvad New Yorki Platonistlikku Koolkonda. Katzi arvates on keeleobjektid aja- ja ruumivälised abstraktsed nähtused. See seisukoht tõstab kohe üles epistemoloogilise probleemi, kuidas uurida objekte, millel pole ei ajalist ega ruumilist mõõdet.

Katzi ja Postali (1991) argument on järgmine: meie teadmisel mingi objekti kohta on selge erinevus sellest objektist. Niisiis on meie teadmine lause struktuurist erinev selle lause struktuurist *per se*. Seega ei ole teadmine keelest (keelekompetents) sama, mis keel. Keelekompetents võib olla küll psüühiline, kuid keel ise mitte.

See on sarnane matemaatika või loogikaga, kus arutluse tulemusel saadakse teadmisi psüühikaväliste objektide või suhete kohta. Seega matemaatika on teooria arvulistest suhetest, mitte inimese kognitiivsest võimest arvulisi tehteid sooritada.

Ülalöeldust lähtudes väidavad Katz ja Postal (1991), et psühholoogia ei ole hea ontoloogia, kuna sellisel juhul tekib interferents meie psüühilise üleschituse ja grammatika vahel: kõige lihtsam ja üldisem grammatika ei pruugi olla psühholoogiliselt tõenäoline või sobilik, ja see, mis meie ajus hästi töötaks, ei pruugi olla jälle kõige üldisem, lihtsam ja seletavam.

Psühholoogidid vastavad sellele, et grammatika iseenesest ei tööta ajus, vaid ta on lihtsalt funktsioon, mida mingi algoritm töötleb, kui me keelt kasutame. Praktikas tähendab see, et psühholoogidid eeldavad kolmikjaotust: riistvara (aju ise oma neuronitega), tarkvara (algoritm, mis teeb ära praktilise keelega seotud psühholingvistilise töötuse) ja grammatika ise. Katz väidab õigustatult, et kui selline jaotus on aluseks võetud, siis ei jää grammatika psühholoogismist midagi järele, kuna ta peab olema ontoloogiliselt erinev nii tark- kui ka riistvarast. Katz väidabki, et grammatika ontoloogiline staatus on neist erinev, nimelt platooniline.

Põhihüda platonismi puhul on, et kui platoonilised objektid ei ole meiega mingil moel kausaalselt seotud, siis kuidas on võimalik, et keele struktuur võib aja jooksul muutuda.

Kas on mingit võimalust välja tulla platonistliku ontoloogia eraldatusest füüsikalisest ja psüühilisest sfäärist? Üks võimalus on loobuda realismist ja jätta ontoloogiline seisukoht ebamääraseks, st hakata mängukeeleteadlaseks. See ei pruugi iseenesest taganemine olla, sest tõde pole ju teada. Teine viis on kasutusele võtta Karl Popperi (1972) objektiivse teadmise mõiste.

Kui rakendada Popperi isetekkiiva reaalsuse (*emergent reality*) mõistet keeleliste reaaliidele, siis jõuame vaateni, et reeglid, laused, märgid ja ka keel ise on kõneleja teadvusest sõltumatud, kuid temaga siiski suhtestatud. See vaade on praegu veel keeleteadlaste hulgas

vähe levinud. Kõige selgemalt on see esitatud P. Carr'i raamatus "Linguistic Realities" (1990).

Popperi järgi ei ole näiteks teaduslikud teooriad psühholoogilised nähtused, kuigi teadlane teooriat mõeldes kasutab oma pead. Teooria sisu on inimestevaheline – viidates mingile teorialele ei ole tarvis arvesse võtta selle arendaja psühholoogiat. Teooria falsifitseeritavus on teooria omadus, mitte teadlase teadvuse omadus.

Näiteks Mendelejevi tabel teeb ennustusi teatavate elementide omaduste kohta, sõltumata sellest, kas vastavad elemendid on juba avastatud või mitte. Kuna on võimalik, et teooria poolt ennustatud asi eksisteerib ilma kellegi teadmata, siis ei sõltu teoreetiliste konstruktsioonide reaalsus teooria väljamõtteleja kognitiivsest suundumusest või usust asjade oleku kohta. Seega teooriad kujutavad endast objektiivse teadmise liiki: nende sisu on sõltumatu uurija teadvuslikest olekutest.

Samas on väljamõtlemine individuaalne protsess, mis sõltub juba eksisteerivast objektiivse teadmise hulgast. Uus teadmine luuakse vana põhjal. See tähendab, et objektiivne teadmine on interaktiivses seoses individuaalse mõttetööga.

Sellisest vaatevinklist on ka teadusliku mõtte kasv evolutsiooniline protsess, mis on üksikisikust sõltumatu, samas aga toimub ikkagi paljude üksikindiviidide koosmõju tulemusel. Popper nimetab seda protsessi emergentseks protsessiks (vt Popper 1972).

Popper rakendab sama malli niihästi teadmise kasvu iseloomustamiseks kui ka kogu evolutsiooni (mitte ainult bioloogilise) mõtestamiseks üldisemalt. Carr (1990) väidab, et ka keel on emergentne reaalsus. Kuigi keeleobjektide esiletõusu ei saa käsitleda samamoodi kui teoreetiliste mõistete esiletõusu, mis on teadlikult loodud, on ka keeleobjektide teke ajalooliselt emergentse protsessi tulemus, kuid see protsess on kõnelejaväline, objektiivne.

Keele objektiivset, kõnelejavälist olemust on lihtne näitestada leksikoni põhjal. Iga keelekõneleja kahtlemata omab selle keele teadvuslikku leksikoni (st sõnavara, mida ta tunneb). Üsna tõenäoliselt pole aga ühegi kõneleja teadvuslik leksikon isomorfne keele leksikoniga, kuna keegi ilmselt ei tunne kõiki mingi keele leksikaalseid morfeeme. Niisiis on leksikon defineeritav ainult mingi hulga kõnelejate siseleksikonide põhjal. Seega pole leksikon individuaalne psühholoogiline nähtus. Ka mingit sõna lausudes pole meil võimalik

vabalt valida, mis see sõna tähendab, sest ta tähendab seda, mida ta selles keeles tähendab.

Seega, laused kui keeleobjektid eksisteerivad ühiskondlikus sfääris kui isikutevahelise vastastikuse teadmise objektid, mitte kui üksikisiku teadvuse objektid. Laused on niisiis abstraktsed objektid sarnaselt loogika või matemaatikaalusetega.

3. Kokkuvõte

Keele ontoloogilised probleemid on kaugel sellest, et olla lahendatud. Pole ka lootust, et need nüpea saaks lahendatud. Võibolla on sellises olukorras kõige kohasem olla pragmaatiline instrumentalist, kes lihtsalt keele ontoloogia kohta mingit seisukohta ei võta, vaid konstrueerib oma teooriaid sellest lähtudes, milline ta eesmärk on.

Kui aga olla realist (ja realist on alati innukam teadlane, sest ta otsib tõde), siis näib, et kolmest võistlevast ontoloogiast on tõsiselt võetavad kaks: keelerealsus on kas psüühiline või objektiivne teadmine.

Esimest esindab võimsalt generatiivne grammatika. Chomsky eeldab, et keel on reeglisüsteem ja et reeglid on teatud kujul esindatud inimese teadvuses. Seega on keeleteadus osa psühholoogiast ja kognitiivsest teadusest. Ta ei ole autonoomne. Autonoomne keeleteadus nõustub, et keel on reeglisüsteem, kuid reeglid ei ole individuaalpsühholoogilised, vaid objektiivsed nähtused (Popperi 3. maailma elanikud). Põhierinevus on seega – kas reeglid on psühholoogilised või ühiskondlikud nähtused.

Reeglite ühiskondliku olemuse tees põhineb Ludwig Wittgensteini väidatel, et crakeel ei ole võimalik: mis tahes indiviidi puhul, kui me vaatleme teda isolatsioonis, ei ole võimalik millegi põhjal väita, et ta oma käitumises järgib mingit reeglit. Ka ei saa indiviid ise selles kindel olla, sest tal pole võimalik kontrollida, kas ta tõesti käitub vastavalt oma varasematele kavatsustele (reeglitele). Niisiis on võimalik väita, et keegi järgib mingit reeglit vaid siis, kui eksisteerib inimestevaheline kokkulepe (teadlik või alateadlik), milline on korrektne vastus mingis olukorras. Reegli eksisteerimiseks on vaja indiviidist väljaspool asuvat kontrolli.

Chomsky vastuväide on, et inimesed suudavad uusi reegleid omandada ilma mingi välise kontrollita, lihtsalt analüüsides teatud andmehulka. Olles reegli omandanud, suudavad nad seda ka praktiliselt edukalt järgida, mis tähendab, et erareeglid on võimalikud. Ja

kuigi meil pole indiviidi oleku põhjal võimalik väita, et ta järgib reeglit, võime selle celduse teoreetilises töös siiski aluseks võtta.

See on tõesti kahe otsaga asi. On selge, et kui kellelgi on mingi iseväärki eesti keele reegel, mida ta järgib, siis teised peavad ta keelt lihtsalt vigaseks ja ütlevad, et sellist reeglit pole olemas, näiteks: *Juhan tappis lammas, laps sõi toit ära, president ei keelustanud abort*. Samas on selle keelekõneleja käitumine kindlalt reeglipärane – sihitis on alati nimetavas – ja teised inimesed võivad selle reegli ka kergesti tema kõne põhjal formuleerida. Kui see isik aga juhtub olema väga populaarne teatud ringkonnas, siis võib juhtuda, et ka mõned tema tuttavad hakkavad niimoodi rääkima ja nendelt võib uus kasutus levida üle kogu keeleruumi. Sellisel puhul ei pea keegi enam säärast sihitisekasutust vaeleks, vaid kõige tavalisemaks keelereegliks.

Sellise vaate korral võib öelda et indiviidi keelereeglid on objektiivsete keelereeglite internaliseeringud, samas aga võib kellegi eraalgoritm muutuda reegliks, mida teised internaliseerivad. See ongi omadus, mis võimaldab keelerealsust pidada emergentseks ehk igitekkeliseks reaalsuseks.

Kirjandus

- Bloomfield, L. 1936. Language or ideas? – *Language* 12, 89–95.
- Botha, R. P. 1979. Methodological bases of a progressive mentalism (SPIL 3). Department of General Linguistics, Stellenbosch University.
- Botha, R. P. 1992. *Twentieth Century Conceptions of Language*: Oxford: Blackwell.
- Carr, P. 1990. *Linguistic Realities*. Cambridge: Cambridge UP.
- Chomsky, N. 1991a. Linguistics and adjacent fields: a personal view. – *The Chomskyan Turn*. Toim A. Kasher. Basil Blackwell.
- Chomsky, N. 1991b. Linguistics and cognitive science: problems and mysteries. – *The Chomskyan Turn*. Toim A. Kasher. Basil Blackwell.
- Itkonen, E. 1978. *Grammatical Theory and Metascience*. Amsterdam: John Benjamins.
- Katz, J. J. 1981. *Language and Other Abstract objects*. New Jersey: Ruman & Littlefield.
- Katz, J. J.; Postal, P. M. 1991. Realism versus conceptualism in linguistics. – *Linguistics and Philosophy* 14, 515–554.
- Lass, R. 1986. Conventionalism, invention, and “historical reality”. – *Diachronica* 3:1, 14–41.
- Popper, K. R. 1972. *Objective Knowledge*. Oxford: Clarendon Press.